

Posudek oponenta disertační práce

Název: Politika a společnost v Angole v 70. letech 20. stol.: MPLA v boji o konsolidaci moci

Autor: Ing. Mgr. Mário Augusto Caetano João

Univerzita Karlova v Praze

Ústav Blízkého východu a Afriky (Historické vědy)

Podrobnější studium postkoloniálního vývoje afrických zemí je teprve v počátcích a vyžaduje likvidaci jednostranných pohledů kolonialistického, ale také fundamentalisticky antikolonialistického původu. Poválečná světová bipolarita urychlila africkou dekolonizaci, zároveň však vyvolala dlouhou řadu vnitřních a vnějších konfliktů, které odrážely také nezralost nových držitelů moci v afrických státech osvobozovaných v subsaharské Africe v letech 1957-1975/1990. Portugalská koloniální říše v Africe, držená bez alternativy ve fikci unitárního multikontinentálního státu až do roku 1974 a poté náhle předaná ozbrojeným hnutím vydávaným za politické strany, je zvláště vhodnou látkou ke studiu specifického přechodu od kolonialismu k nezajištěné a nezvládané nezávislosti. Každý z nových afrických členů mezinárodního společenství po svém osvobození procházel poněkud jiným vývojem. Je nepochybné, že z lusofonních afrických států vždy byla a zůstává nejdůležitější Angola, a to vzhledem ke svým přírodním a lidským kapacitám, také však pro dříve těsné politické i kulturně-jazykové vazby vůči evropské „metropoli“, najednou a absolutně přerušené v okamžiku dekolonizace a nahrazené bojem ozbrojených nacionalistických hnutí o moc.

Vzhledem k těmto skutečnostem je autorův projekt uvedený v názvu práce neobyčejně užitečný. Jde vlastně o první pokus objektivně zpracovat klíčové období moderních angolských dějin, tj. cestu k nezávislosti a první léta budování nového státu.

Po povinných anotacích a seznamu použitých zkratk předkládá autor v Úvodu (s. 11-20) cíl své práce, metody zpracování (poněkud nejasné), vysvětluje kompozici, zdůvodňuje časové ohraničení a stručně charakterizuje i prameny (mezi nimi orální, které mohou být pro starší i novější africkou historii základní) a literaturu a jejich specifika. Vzhledem k etnickému a tribálnímu substrátu angolské historie pojednává v 1. kapitole nejprve organicky o Obyvatelstvu Angoly (s. 21-31) a jeho etnickém i lingvistickém složení. Poté se v kapitole Angola do roku 1970 (s. 32-78) věnuje historickému přehledu vývoje země v předkoloniálním i koloniálním období. Také tuto pasáž pokládáme za nezbytnou, protože naznačuje lokální, imperiální i globální příčiny konfliktu, který naplno vypukl na počátku roku 1961 jako odboj několika nacionalistických organizací proti portugalské správě. Při posuzování tohoto kritického momentu nemůžeme zcela souhlasit s poněkud zjednodušeným tvrzením, že „Portugalci na tyto nepokoje reagovali násilím“ (s. 67); kromě dobrovolnických milic totiž občansko-právní reformy Adriana Moreiry a rozvojové programy vlády nepochybně vytvořily jednu z pozitivních alternativ k programu naprosté nezávislosti.

Dvě badatelsky nejprínosnější části práce zahajuje kapitola „MPLA v boji o moc a nezávislost“ (s. 79-124). Historie angolského odboje je tu realisticky pojata jako boj jednak proti Portugalcům, jednak mezi MPLA, UPA/FNLA a UNITA. Autor věnuje pozornost diskusím, sporům a roztržkám v MPLA a charakterizuje jednotlivé „revoly“ ještě před portugalskou „karafiátovou revolucí“. Některá tvrzení ovšem ponechává nevysvětlená („Plán státního převratu začal“ v Portugalské Guineji – s. 85, zde by byla na místě stručná historie „hnutí kapitánů“ jako predehra MFA), jde však vždy o jevy, které nejsou nutně spojeny přímo s angolským vývojem. Dále se věnuje pozici tří ozbrojených hnutí těsně po portugalském převratu s akcentem na MPLA a na její snahy rychle reorganizovat hnutí oslabené vnitřními spory a dobudovat vlastní vojsko FAPLA. Toto hlavní téma se vhodně spojuje s náčrtkem řešení podobných problémů uvnitř FNLA a UNITA. Není opomenuta ani rasová otázka, tj.

stanovisko nacionalistických organizací vůči přítomné bělošské menšině. Do tohoto tématického okruhu náleží organicky také stručná analýza Dohod z Alvoru a jejich důsledků. Autor nezakrývá neschopnost každého z hnutí rezignovat na vlastní hegemonistické ambice a objektivně líčí také občanskou válku a boj o Luandu v okamžiku vyhlášení nezávislosti. Za takové situace je ovšem zjednodušením vydávat Netovo heslo „Boj pokračuje, vítězství je jisté“ za podporu boje „za hranicemi Angoly na pomoc osvobozeným hnutím Zimbabwe, Namibie a Jihoafrické republiky“ (s. 121), protože nejistá pozice MPLA v prvních dnech nezávislosti implikovala především boj proti domácím ozbrojeným soupeřům. O tom svědčí také popsání bilance první fáze občanské války po vyhlášení nezávislosti, která skončila v únoru 1976 vytlačení FNLA a Jihoafričanů.

Za vrchol a úspěch práce pokládáme následující kapitolu Krize krizí (s. 125-204). Ta obšírně a na základě konfrontace relevantních pramenů a literatury analyzuje vnitřní spory ve vládnoucí MPLA, které vyvrcholily údajným pokusem o puč Nita Alveze a krvavým potlačení této „odchytky“. Podložená a velmi přesná charakteristika různých postav a frakčních proudů v MPLA umožňuje učinit platné závěry o charakteru následné tvrdé diktatury Netova křídla. Masakry spojené s událostmi 27. 5. 1977, o nichž bylo zatím možné hovořit pouze ústně, zde autor práce výstižně popisuje i s pozoruhodnými souvislostmi týkajícími se např. pozice kubánských jednotek vůči vnitřnímu konfliktu v MPLA. Kapitola bezděčně odhaluje souvislost mezi ozbrojenou povahou antikolonialistické opozice a brutalitou režimů, které takové organizace kontinuálně nastolovaly poté, co uchopily moc. Autor práce nedovádí celé téma k definitivním závěrům u vědomí prozatímní nepřístupnosti některých pramenů, které budou muset později, budou-li zpřístupněny a použity, doplnit, eventuálně korigovat některé soudy. Doporučovali bychom pro případné pokračovatele zaměřit se i na mezinárodní kontext vnitroangolského incidentu, zejména na rozpačité ohlasy krvavé perzekuce zdánlivých protivníků v africké, ale také evropské a světové politice.

Poslední kapitolou, která se bezprostředně váže k vytčenému období, je První sjezd MPLA a vrchol konsolidace strany (s. 205-229). Předmětem analýzy je zde první sjezd MPLA, který na jedné straně potvrdil marxisticko-leninskou orientaci MPLA přijetím dodatku Strana práce (PT), na druhé straně potvrdil Netovu diktaturu nad ideologicky nezralým členstvem strany. Konkrétním důsledkem všech těchto politických manévřů pro prostého občana země se stal naprostý ekonomický úpadek Angoly. 70. léta symbolicky ukončila poněkud nevyjasněná smrt prvního prezidenta země v roce 1979.

Kvůli pochopení důsledků autor připojuje ještě 6. kapitolu Angola od 80. let do současnosti (s. 230-255), kde stručně charakterizuje politické události, hlavně občanskou válku do konce „první republiky“, pokus o demokratizaci v roce 1992, novou vlnu občanské války a její ukončení v roce 2002. Charakterizuje také pokusy o obnovu ekonomiky, zahraniční investice a půjčky a nakonec i počátek „třetí republiky“ po volbách z roku 2008. V Závěru (s. 256-261) autor rekapituluje téma i principy svého postupu. Připojuje pak Seznam literatury (s. 262-274) s vhodně rozděleným soupisem primárních i sekundárních pramenů a použité literatury.

V českém jazyce se poprvé objevila systematická práce věnovaná nejdůležitějším okamžikům moderních angolských dějin, které jsou úzce spojeny také s dějinami československými, resp. českými. To se projevuje i celou řadou uvedených faktů i v použitých pramenech a literatuře (v této souvislosti chybí mezi použitou literaturou titul Zidek-Sieber, *Československo a subsaharská Afrika 1948-1989*, Praha: ÚMV 2007, kterou autor patrně neměl k dispozici vzhledem ke svému pobytu v Angole v době dokončování své práce). Výběr tematiky je tedy zcela legitimní i v českém odborném prostředí, také kompozice důvodně rámuje centrální tematiku nutnými okolnostmi předchozími i následnými.

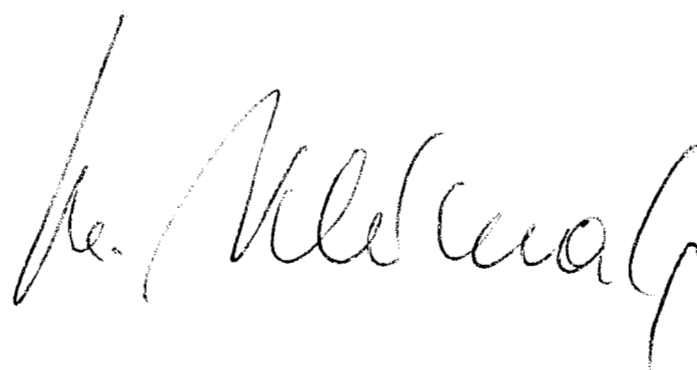
O věcných chybách nelze hovořit. Předmětem diskuse mohou být některé použité termíny. Namísto KhoiSanové (s. 32) se dnes v odborné literatuře většinou oddělují značně odlišné skupiny Khoiů a Sanů. Ne vždy se hodí pro historické náčelnické domény v Africe

používaný termín „království“ (s. 33-34). Pojem *lusotropicalismo* (s. 60) autor vysvětluje jako „odmítání rozdílů mezi černochoy a bílými Portugalci“, ačkoli Gilberto Freyre jím míní mimořádnou přizpůsobivost Portugalců vůči národům žijícím v tropech. Slovo „bojovník“ doslovně přeložené z portugalského *militante* (s. 6) znamená „člen strany“. „Míšenci a mestici“ (s. 21) je dvojitý výraz pro jediné portugalské slovo *mestiço*, což znamená v angolském kontextu „mulat“. Obsahově nejasná je formulace „vědecký socialismus jako výrobní způsob“ (s. 15).

Drobné výhrady lze mít k jazykové a formulační stránce předloženého textu. Poměrně časté překlady a rozmanité pravopisné chyby se vyskytují po celé ploše textu: diakritika chybí např. u slov současnost (s. 4), vzdělavací (s. 98), je přehozena u slova údalostech (s. 141), někdy je záměna na úkor srozumitelnosti jako u slova úspěšená (namísto „úspěšná“, s. 112). Chyby nastaly i v pojmech angolských (Sabvimbi – s. 227) nebo portugalských (Buletim – s. 266). Někde chybí písmeno (poději, s. 13), jinde tečka za řadovou číslovkou (20 stol., s. 11), dost často dochází k záměně velkých a malých písmen v přivlastňovacích adjektivech jako salazarův (s. 106), Moskevský (s. 16), Angolský (s. 32), Portugalský (s. 126). Tu a tam není respektována shoda subjektu s predikátem - hnutí se objevovaly (s. 14), peníze stačili (s. 20). Značné problémy vznikly v interpunkci souvětí. Velmi často chybí čárka zejména po závěru vložené věty vedlejší nebo z jiných důvodů struktury souvětí, např. po slovech revoltou (s. 2), moment (s. 2), moci (s. 11), MPLA (s. 11), otázkou (s. 12), charakterizují (s. 13), hnutí (s. 13), straně (s. 16), práci (s. 19) atd. atd. Naopak čárka v souvětí je zbytečná, jako např. po slovech MPLA (s. 2), straně (s. 14), Mateus (s. 142) atd. Vznikají problémy v pádových vazbách typu: měla charakteru (s. 82), (bez) prvního předsedu (s. 88), musel čelit mnoho kritiky (s. 89), zůstala jim akorát trvalé bydliště (s. 136), lidí názorně poslouchaly (s. 173) aj. Formulačně nejasná nebo jazykově problematická jsou spojení typu urbánní oblast (s. 11), z moçamedesova žaláře (s. 132, správně: ze žaláře v Moçâmedesu), Chipendého frakce (s. 112, správně Chipendova), nikdo se nikdo k ničemu nevyjadřuje (s. 158), vlna úmrtí byla mučena (s. 159). Někdy je celá struktura vět nejasná, např. v souvětí začínajících K objasnění... (s. 12) nebo V první řadě... (s. 16). To někdy brání pochopení smyslu věty, např. v souvětí: Vlna teroru a tyranie, která následovala po těchto událostech, se chovala ke všem obviněným a vězňům jako nicoty a infantilizovala je (s. 204). Všechny tyto a další odchylky je možno vysvětlit autorovým angolským původem a obtížností českého jazyka pro cizince. Nikdy nejde o zásadní narušení srozumitelnosti textu. Autora ve snaze dodržet potřebný odborný styl kupodivu celkem málo ovlivňuje kolokviální nebo publicistický styl, nejvíce ve vazbách „ropný klenot září“ (o Cabindě na s. 54) nebo „atmosféra zhoustla“ (s. 125).

Nepochybně se podařilo shromáždit a metodicky využít významnou faktografii ke kvalitnímu zpracování zvoleného tématu. Heuristika, interpretace a syntéza tak potvrzují dobrý metodologický základ, historickou erudici a z hlediska pojednávání událostí i občanskou statečnost autora. Z těchto důvodů hodnotím disertační práci Ing. Mgr. Mária Augusta Caetana Joãa jako kvalitní a přínosnou a doporučuji ji k obhajobě.

doc. PhDr. Jan Klíma
Filozofická fakulta
Univerzita Hradec Králové

V Hradci Králové 8.dubna 2009